

Oponentský posudek na habilitační práci
Mag. Vaidase Šeferise, Dr. phil.,
Koheze „Ročních dob“ Kristijonase Donelaitise

Téma habilitační práce Mag. Vaidase Šeferise, Dr. phil., *Koheze „Ročních dob“ Kristijonase Donelaitise* se týká jednoho z nejvýznamnějších literárních děl nejen Litvy, ale i celého pobaltského regionu (napsáno v 50.-60. letech 18. století, vyšlo 1818, česky 1960). Podle Radegasta Parolka předjímalo „[...] problematiku obrozenských literatur ostatních malých národů střední a východní Evropy“,¹ u nás například tvorby J. Kollára nebo F. L. Čelakovského. Z literárněhistorického hlediska jde tedy o zcela zásadní téma pro litevskou literaturu s typologickým přesahem nejen regionálním, ale i širším evropským, též českým.

Je samozřejmé, že „donelaitistika“ byla a je živým oborem, v němž zvláště litevští, ale i němečtí badatelé již vykonali nemálo práce. Autor habilitační práce však volí zcela originální metodologický přístup, inspirovaný strukturní sémantikou Algirdase Juliuse Greimase (litevského původu) a zejména interpretační sémantikou jeho žáka Françoise Rastiera, která je v Litvě i u nás dosud málo používána.² Práce má tedy závažnou relevanci nejen z hlediska speciálního bádání o Donelaitisově textu a o jeho typologických souvislostech, ale stejně tak i pro obecnějazykovědnou teorii textu.

Z hlediska preciznosti, jasnosti a zřetelnosti formulace problému a vůbec celkového zpracování tématu práci považují za vzor vědecké monografie a je třeba litovat, že není přístupná českému čtenáři. Autor nejprve formuluje několik zásadních otázek: zda dílo tvoří koherentní celek, zda jeho části jsou vnitřně koherentní, odkud pramení dojem textové koheze a zda má text jasná kompoziční pravidla. Po definici používaných pojmů následuje precizní a podrobná analýza celého textu, jeho makro- a mikrokompozice, syntagmatické a paradigmatické roviny vyprávění, uzavřená jasnými výsledky, které postihují složitost a ambivalentnost daného tématu.

Velkým kladem práce je tvůrčí návaznost na předešlé bádání. Autor se obeznámil s veškerou příslušnou relevantní literaturou, a to od 19. století (L. Rhesa, G. H. F. Nesselmann, A. Schleicher), přes strukturalistický přístup 70. a 80. let 20. století (L. Gineitis, V. Vanagas) až po nedávné a současné období (R. Šilbajoris, T. Venclova, R. Pakalniškis, S. Žukas, D. Dilytė, A. Jovaišas a další). Bylo přihlíženo i k novodobým pracím badatelů německých (např.

¹ Parolek, R. *Zlatý fond baltických literatur*. Praha, FF UK-Bohemika, 2006 [1982], s. 108-109.

² V češtině byla poprvé podrobněji představena v monografii Koblížek, T. *Interpretační sémantika. Úvod do textové teorie Françoise Rastiera*. Praha, FF UK, 2015.

H. Buddensieg, D. Lohman - srovnání s Homérovou Iliadou) i českých (K. Janáček, I. Lemeškin). V. Šeferis s touto sekundární literaturou pracuje kriticky a tvůrčím způsobem, přesvědčivě potvrzuje či vyvrací tvrzení svých předchůdců. Lze konstatovat, že sama předkládaná habilitační práce se již zařadila mezi kanonické vědecké monografie o *Ročních dobách*.

K základním předpokladům zdařilého vědeckého výzkumu patří i výběr metody adekvátní materiálu a cíli výzkumu. V. Šeferis originálním způsobem propojil obecnou jazykovědu (sémantiku) s literárněvědnou interpretací *Ročních dob*. Používá pojem diskurzivních izotopií ze strukturní sémantiky A. J. Greimase, doplněný jejich taxonomií a klasifikací sémat z interpretační sémantiky F. Rastiera. Důležité je zohlednění postulátu, že text jako celek definuje své vnitřní součásti, nikoli naopak, přičemž právě rysy celku je v případě *Ročních dob* obtížné vystihnout. V této souvislosti je třeba ocenit, že výzkum koheze a textové interpretace *Ročních dob* se v sekundární literatuře poprvé týká celého rozsahu textu, verše po verši (celkem 3000 veršů). Dosud šlo jen o dílčí literárněvědné analýzy nebo o celkové analýzy morfologie, lexika či akcentologie, nikoli však obsahu a kompozice díla.

Jako plodné se ukázalo oddělené zkoumání makro- a mikrokompozice díla a vyčlenění tzv. kompozičních bloků (menší než jedno roční období): zatímco na mikrokompoziční úrovni je autorská kontrola vyprávění velmi intenzivní, od kompozičních bloků výše slábné. Rozdělení na syntagmatickou a paradigmatickou rovinu textu pak ukázalo, že pro textovou kohezi je rozhodující plán paradigmatický, strukturovaný podle základní opozice „ctnosti“ a „neřesti“. Z toho vyplývá, že šlo o etický traktát, nikoli o epos o přírodě či rolnické práci a etnografii. Na syntagmatické úrovni V. Šeferis konstatuje dva hlavní principy: princip kontrastu a princip tzv. syntagmatických švů (vlastní pojem autora) neboli princip augmentace textu, který ukazuje na strukturu mluveného diskurzu.

Výzkum významně přispěl k řešení rozporu mezi dvěma hlavními klasickými stanovisky k *Ročním dobám*: 1. jde o souvislý text (epos) začínající jarem a končící zimou (Rhesa), 2. jde o čtyři samostatná díla (idyly - Nesselmann). Autor dospěl k názoru, že jde o souvislý epos, jehož kompozice je však jiná, než se dosud uvažovalo: je cyklická a jde o archaický text s mytologickými rysy, v němž vyprávění posouvají etické kategorie „ctnosti“ a „neřesti“. Je tedy strukturován vertikálně, nikoli horizontálně.

Za hlavní a nejoriginálnější přínos habilitační práce považují tyto výsledky:

1. první analýza celého textu *Ročních dob* z hlediska textové interpretace a analýzy jeho kompozičních principů,

2. prokázání celistvosti textu, jeho cyklické kompozice a archaických (mytologických) rysů, jeho vertikální struktury a rozhodujícího kontrastu „etnosti“ a „neřesti“,
3. prokázání a detailní popis principu „syntagmatických švů“ (augmentace textu), které ukazují na mluvený diskurz,
4. popření rozšířené (ideologicky podmíněné) interpretace *Ročních dob* jako eposu o přírodě či rolnické práci a etnografii.

Úroveň zpracování a naplnění formálních (jazykových, citačních aj.) požadavků je zaručeno již pouhým faktem, že habilitační práci V. Šeferise vydal Ústav pro litevskou literaturu a folklor ve Vilniusu, přičemž text recenzovali dva z nejvýznamnějších litevských znalců této problematiky D. Dilytė a S. Narbutas.

Otázky pro autora:

1. *Roční doby* jsou básnické dílo psané hexametrem. Jaký má tato skutečnost vztah ke kohezi textu?
2. Jak výsledky výzkumu ovlivnily autorovo pojetí žánru *Ročních dob* a jak by ho upřesnil?
3. Radegast Parolek *Roční doby* označuje za poemu, zasazuje ji do osvícenského realismu a díky novému obsahu její klasické formy v ní spatřuje zárodky preromantismu a romantismu. „Klasicistní formu a osvícenské myšlenky dává tu Donelaitis do služeb národní věci, obhajoby práv porobeného nevolnického litevského lidu [...]“.³ Do jaké míry jsou tyto názory dnes aktuální na základě předložené interpretační analýzy?

Jsem přesvědčen, že habilitační práce zcela nepochybně splňuje požadavky standardně kladené na úroveň habilitačních prací v oboru obecná jazykověda.

V Praze dne 12. 6. 2017

Mgr. Pavel Štoll, Ph.D.

Vedoucí semináře baltistiky

Ústavu východoevropských studií FF UK

³ Parolek, R. *Zlatý fond baltických literatur*. Praha, FF UK-Bohemika, 2006 [1982], s. 108.